
***Продуктивен и контра
продуктивен баланс в
сигурността***

Венелин Георгиев

Венелин Георгиев, *Продуктивен и контра продуктивен баланс в сигурността*

Резюме: Изследванията в областта на сигурността засилват своята актуалност в условия на кризи, които не липсват в съвременето. Връщането към основополагащите въпроси от типа защо е важна сигурността и какво затруднява създаването на приемливо ниво за сигурност позволява от една страна да бъдат разкрити някои погрешни тези, а от друга страна да бъдат добавени гледни точки при търсенето на рационални отговори. В материала се прави паралел между два типа баланси в сигурността, определени като продуктивен и контра продуктивен. На базата на сравнението се извеждат предизвикателства пред намиране на балансирани решения на въпроси за сигурността, разглеждани като многофакторни функции.

Ключови думи: сигурност, баланс, заплахи, уязвимости, риск, способности, ресурси

Venelin Georgiev, *Productive and counter-productive balance in security*

Abstract: The research efforts in the field of security strengthens its relevance in conditions of crises, which are not lacking in modern times. Returning to fundamental questions such as why security is important and what makes it difficult to create an acceptable level of security allows, on the one hand, to reveal some erroneous theses, and on the other hand, to add perspectives in the search for rational answers. The material draws a parallel between two types of security balances, defined as productive and counter-productive. Based on the comparison, challenges to finding balanced solutions to security issues viewed as multifactorial functions are presented.

Keywords: security, balance, threats, vulnerabilities, risk, capabilities, resources

Текстът е лицензиран под [Creative Commons Признание-Некомерсиално-Без производни 2.5 България License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/bg/)

Редактори: проф. Тодор Тагарев, доц. Велизар Шаламанов,
доц. Венелин Георгиев, посл. Валери Рачев

ISSN 1314-5622

Всяко изследване започва със задаването на определени въпроси, преминава през търсене на техните възможни отговори и завършва с определени резултати и тяхното интерпретиране в светлината на търсените решения. Анализът на ролята и мястото на продуктивния и контра продуктивния баланс в сигурността следва същия модел.

Първият въпрос, който поставя началото на анализа е „Защо е толкова важна сигурността?“ Възможни са различни гледни точки и различни отговори. Като примери могат да бъдат дадени следните две гледни точки:

- защото такава оценка на сигурността дават учени и изследователи, работили по темата. Пример в тази посока е пирамидата на Маслоу, който подрежда в йерархическа структура човешките потребности в тяхната безкрайна градация. Потребността от сигурност е поставена на първото ниво, в състава на екзистенциалните потребности, от където може да се направи извод колко важна е сигурността за хората.
- защото по дефиниция сигурността реферира към основния смисъл на човешкото съществуване. Едно от определенията за сигурността казва, че даден субект се чувства сигурен когато успява да противодейства на влиянията, насочени към него, по начин, който му позволява да постига своите цели. Какво по смислено би могло да съществува за един разумен човек от това да постига своите цели.

Описаните по-горе аргументи са само част от множеството доказателства, които могат да бъдат използвани за да се даде положителен отговор на зададения по-горе въпрос, а именно – сигурността е жизнено важна за субектите. И това е вярно за всичките равнища на сигурност: индивидуално, групово, национално, регионално и глобално.

На следващо място възниква въпросът „Защо е толкова трудно да се постига и поддържа състояние на сигурност?“ От съдържанието на този въпрос се вижда, че сложността на търсените отговори на нараства. В опит да се даде колкото е възможно по-разбираем отговор на поставения въпрос може да се тръгне от тезата за това, че решенията, насочени към постигането и поддържането на сигурност не са еднофакторни функции. Много лесно би било, ако така поставената теза не е вярна. Какво показва практиката обаче:

- изборът само на един доставчик на природен газ не гарантира сигурност за битовите потребители и за бизнеса;
- оценяването на офертите по проектите за модернизиране на въоръжените сили само на базата на критерия „най-ниска цена“ не снижава риска пред проекта и не гарантира сигурност по отношение на неговото изпълнение и т.н.

Колкото и да не им се иска на някои експерти по сигурност, решенията в полето на сигурността се повлияват едновременно от съвкупност от фактори, чието влияние не винаги е еднакво значимо и в една и съща посока. Този факт превръща решенията за сигурност в многофакторни функции, чиято продуктивност се определя от степента на постигнатия баланс между влияещите фактори. За всеки, който се е занимавал с математика е ясна сложността при балансирането (някои „експерти“ по силата на своето неразбиране говорят дори за оптимизиране) на многофакторни функции.

Ключовата дума в горното изречение е думата баланс като в смисъла на тази дума се крие отговорът на въпроса защо е толкова трудно да се постига и поддържа сигурност. Думата баланс дава отговор и на въпроса как да се постигне сигурност, а именно чрез балансиране на влиянието на различните фактори по начин, който позволява на субекта да постига своите цели.

Както в повечето случаи, на трудните въпроси могат да бъдат дадени два типа отговори:

- „трудни“ отговори, които се базират на логиката на теоретичните концепции. Това са отговори, до които се достига не толкова лесно и които не винаги са приемливи за широкия кръг на заинтересованите лица;
- „лесни“ отговори, които са на интуитивно ниво, не са свързани със сериозни промени, търсят адаптиране към съществуващата среда и са приемливи за широк кръг заинтересовани лица.

На трето място се поставя въпросът „От къде идват трудностите при намирането на баланс между влияещите фактори в решенията за сигурност и какви видове баланс могат да съществуват в тази посока.“ Авторът формулира два типа баланс, които условно е нарекъл „продуктивен“ и „контра продуктивен“ баланс и чиито смисъл и съдържание се обясняват по следния начин.

Продуктивният баланс реферира към т.нар. „трудни“ отговори на въпроса защо е трудно да се постига и поддържа сигурност. Трудността идва от голямото количество фактори, които следва да бъдат отчитани при решаване на задачата за търсене на баланс. Ако трябва да бъдат изброени, тези фактори включват от едната страна интересите и целите на различните групи субекти на различните равнища за сигурност, заплахите за тяхната сигурност, слабите места или уязвимостите в съществуващите системи за сигурност и актуалните рискове, от другата страна на уравнението за баланс застават стратегиите и мерките за противодействие с тяхната ефективност и приложимост, способностите за сигурност и разполагаемите ресурси с критичната важност на човешките, информационните и финансовите ресурси.

За да се разбере сложността на постигането на баланс между изброените по-горе фактори трябва да се навлезе в подробности, а именно:

- взети поотделно, интересите и ценностите на заинтересованите групи лица в една среда за сигурност са достатъчно сложни за балансиране още повече когато се отчитат всичките пет равнища за сигурност. Сигурността на отделния индивид и сигурността на групите, в които той е участник най-малкото не се припокриват като обем, а също така и като посока. На национално равнище за сигурност балансът става още по-труден и то не само заради огромния брой заинтересовани групи лица с различни интереси, очаквания, готовност за сътрудничество и т.н. Преминавайки на регионално и глобално равнище на сигурност проблемите с балансирането на влияещите фактори се засилват на базата на различия в културната, религиозната, моралната и ценностната среда. Нюанси при балансирането на целите и интересите на различните групи заинтересовани лица в търсенето на баланс относно решенията за сигурност добавят различията в публичната и частната сфера, различия между интересите на гражданското общество и партийно зависимите институции, различия между общностите в рамките на държавата и т.н. Друг проблем, свързан с интересите и целите като фактор за балансиране на решенията за сигурност е тяхното точно, конкретно и еднозначно формулиране. Към момента огромна част от решенията за сигурност на национално равнище, които очевидно си противоречат, се поставят под етиката за защита на националните интереси, т.е. националните интереси се разбират от различните субекти (като пример, политиките и политическите партии) по различен начин. Постигането на целите и интересите на различните групи заинтересовани лица изисква притежаването или контролирането на определени активи. В свят на доминиращо влияние на потребителските концепции притежанието на активи от една страна придобива изключителна важност, а от друга страна води до противоречия, които в никакъв случай не са в полза на лесното намиране на балансираните решения в сферата на сигурността.
- ключов елемент на идеята за създаване и поддържане на сигурност са заплахите. Трудността при отчитане на заплахите в балансирането на решенията за сигурност

се крият в различни детайли: многообразие на заплахите за сигурността като произход, съдържание, степен на технологичност, устойчивост и т.н., специфични характеристики на „злосторниците“, които се възползват от заплахите, включващи тяхната мотивация, желанието за успех на всяка цена, изпреварващи позиции в областите на познанието и добиването на информация и т.н.; непрекъснато модифициране на съществуващите заплахи и появата на нови такива. Сложността при отчитане на заплахите в хода на търсене на балансирани решения за сигурност може да се подчертае с разбирането за това, че за да успее злосторникът да застраши сигурността на опонента той трябва да успее само веднъж при своите многобройни опити, докато за да бъде защитена сигурността експертите по сигурност следва да бъдат успешни при всеки един от опитите на злосторниците. Както при интересите и целите, и при заплахите отсъства единна класификация, единно разбиране на значимостта и приоритизиране, както и капацитет и инструменти за измерване на интензивността на заплахите за сигурността.

- от аксиомата, която казва, че не съществува сто процентова сигурност следва тезата, че всеки субект и всяка система имат слаби места, които ги правят уязвими от заплахите и действията на злосторниците. Без да бъдат идентифицирани и анализирани съществуващите уязвимости е безпредметно да се пристъпва към търсене на решения за сигурност, особено когато тези решения трябва да бъдат балансирани. Уязвимостите се характеризират с огромно многообразие, неустойчивост и специфика на стратегиите за отстраняване, което по естествен начин следва от казаното по отношение на заплахите за сигурността.
- изброените елементи до тук не са достатъчни за да се каже, че сигурността на интересите и целите на заинтересованите групи лица, постигани с помощта на съответните активи, застрашени от заплахите и действията на злосторниците е изложена на компрометиране. Последният компонент е риска, разбран като потенциално събитие, реализирането на което би застрашило постигането на целите и защитата на интересите. Сnižаването на риска за сигурността до нивата на т.нар. приемлив риск от една страна е ключов компонент при търсене на балансирани решения в сферата на сигурността, а от друга страна е измерител за ефективността на същите тези решения.
- разкритите рискове за сигурността на интересите и целите на заинтересованите групи лица изискват стратегии и мерки за противодействие, които също трябва да бъдат балансирани. В този случай трудностите идват от това, че не съществуват готови решения, стратегии и мерки. Тук се измерва експертния потенциал на специалистите по сигурност да формулират стратегии и мерки, които да създават сигурност по един балансиран начин.
- важно е правилно да се разбира, че сигурност не се постига просто с разработването на стратегии и мерки за противодействие, а с достатъчно ефективно прилагане на тези стратегии и мерки. Дали една стратегия за сигурност ще доведе до търсените резултати в голяма степен зависи от способностите, с които се разполага за нейното прилагане. На практика моделът за планиране за способности за сигурност интегрира технологията за балансирани решения в сигурността.
- в крайна сметка при балансирането на решенията за сигурност се достига до анализа и оценката на финансовите ресурси, които могат да бъдат отделени за изграждане на способностите за сигурност.

От краткия анализ, направен по-горе става ясно защо „продуктивният“ баланс на решенията в сферата на сигурността е толкова труден. Комплексният характер на всяка една от групите на влияещите фактори, необходимостта от тяхното едновременно отчитане, както и взаимодействието между равнищата на сигурност превръщат балансирани решения за сигурност в предизвикателство, което често пъти се оказва непреодолимо за т.нар. експерти по сигурност. Необходимостта да бъде защитен професионалният имидж,

търсенето на по-леки пътища за постигането на целите и отказът от използването на силата на теоретичните и аналитичните знания води до внедряване и широко използване на друга схема за балансиране на решенията за сигурност, която авторът начина „контра продуктивен“ баланс.

„Контра продуктивният“ баланс реферира към т.нар. „лесни“ отговори на въпроса защо е трудно да се постига и поддържа сигурност. В основата му лежи идеята за съществуването на баланс между обществото и държавата. Обществото включва гражданите с техните интереси и цели, разглеждани на различните нива на сигурност, които са делегирали своята власт на институциите, от които очакват решения и действия в интерес на тяхната сигурност като за целта заплащат на институциите чрез своите данъци. Държавата се разбира като съвкупност от институции, притежаващи правомощия в различните области на т.нар. широка сигурност, които следва да бъдат прилагани в защита на интересите на обществото, т.е. в интересите на националната сигурност, като за целта се ползват ресурсите от данъците на гражданите. В какво се състои идеята за „контра продуктивния“ баланс за сигурност:

- обществото не изисква достатъчно настойчиво от държавата да изпълнява своите правомощия, с които да създава сигурна среда. Пасивната роля на обществото по проблемите на сигурността е едновременно парадоксална, трудна за обяснение, но и реална.
- институциите от своя страна позволяват на обществото, в лицето на отделните граждани, да извършват действия, които са на ръба, а по-често и в областта на престъпленията, без за това да се носи съответната отговорност и последствия. Пасивността на институциите също е трудна за разбиране, но е видима и реална.

Като обобщение, при „контра продуктивния“ баланс обществото и държавата имат поведение, което не води до постигането на сигурност, дори обратно – от тяхното поведение постоянно възникват кризи, говорещи за липсата на сигурност. Примери за подобно поведение могат да бъдат дадени в различни области на обществения живот:

- обществото не изисква от министерството на вътрешните работи да се бори с престъпността по начин, който да я ограничи до нивото на приемлив риск, което два уверено на извършващите престъпни деяния за това, че няма да бъдат подложени под ударите на закона;
- обществото не изисква от контролиращите автомобилния транспорт (служителите на КАТ) да са настойчиви при прилагането на постоянни, а не кампанийни (под формата на акции) превантивни и активни действия, което кара водачите на моторни превозни средства да се чувстват незастрашени от възмездие когато карат пияни и дрогирани;
- обществото не изисква от прокуратурата да разкрива и внася в съда случаите на корупция, при което корупцията се превръща в модел за поведение на държавните служители и инструмент за постигане на целите от страна на гражданите и т.н.

Финалната гледна точка, която се формулира на базата на горния анализ твърди че липсата на сигурност в момента се дължи на факта, че онези, които се занимават с търсенето на „трудните“ отговори не се занимават с управление (като пример, с управлението на държавата), а онези, които се задоволяват с използването на „лесните“ отговори са отговорни за управлението на държавата. На фона на тази теза решението изглежда очевидно, но не и толкова лесно, а именно – търсещите „трудните отговори“ трябва да се ангажират с управлението на държавата, а на ползващите „лесните“ отговори трябва да им се ограничи достъпа до властта. Казано по друг начин, когато „контра продуктивният“ баланс бъде заменен с „продуктивен“ баланс може да се очаква изменение в нивото на сигурност, разбирана в широкия смисъл и на всичките пет равнища на сигурност.